

Corona & Jeugdhulp: leed & lessen

Whitepaper 07 juni 2020

Maart 2020

April 2020

Vanaf mei 2020

Veel leed, maar
ook veerkracht

Doortastend
crisismanagement en
innovatieve samenwerkingen

Lessen trekken en
transformeren naar
de 'bedoeling'

Auteurs

Daan Heineke
Farah Ysebaert
Xander van der Klaauw

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	3
Veel extra leed verwacht.....	3
Het lijkt mee te vallen door veerkracht en aandacht.....	5
Maatregelen: crisismanagement.....	5
Verrassende samenwerkingsvormen	7
Opmaat naar de 'boeggolf'	8
Na de coronacrisis: lessen voor de jeugdhulp.....	8
Auteurs	10
Bronnenlijst	11

Voorwoord

De gevolgen van de coronacrisis zijn hevig, en hebben nog steeds veel impact op onze samenleving. Naar verwachting zal deze turbulente periode ons nog voor lange tijd achtervolgen. Een crisistijd gaat echter ook gepaard met bezinning en reflectie. Het kan ons nieuwe en waardevolle inzichten geven op welke manieren we onze samenleving inrichten. In dit whitepaper hebben wij die waardevolle inzichten verzameld bij een aantal van onze collega's die werkzaam zijn binnen de jeugdhulp. Mede dankzij hun inbreng presenteren we in dit whitepaper gerichte aanknopingspunten op welke wijze de jeugdhulp anders georganiseerd kan worden. Aanknopingspunten die zijn ontstaan vanuit de ervaringen en observaties in de coronacrisis. Naar ons idee zal dit leiden tot een jeugdhulpsysteem dat beter aansluit bij haar oorspronkelijk bedoeling.

We willen de volgende personen hartelijk danken voor hun medewerking aan een tweetal interviews en het geven van constructieve feedback:

Laura Kamphaus
Hans de Bruijn
Taco Jansen
Judith Maljaars

Sidenote: Dit artikel dient als achtergrond- en verdiegingsstuk op het opiniestuk Corona & Jeugdhulp: leed & lessen dat verscheen in binnenlands bestuur van jaargang 41 week 22 (pagina 45).

Inleiding

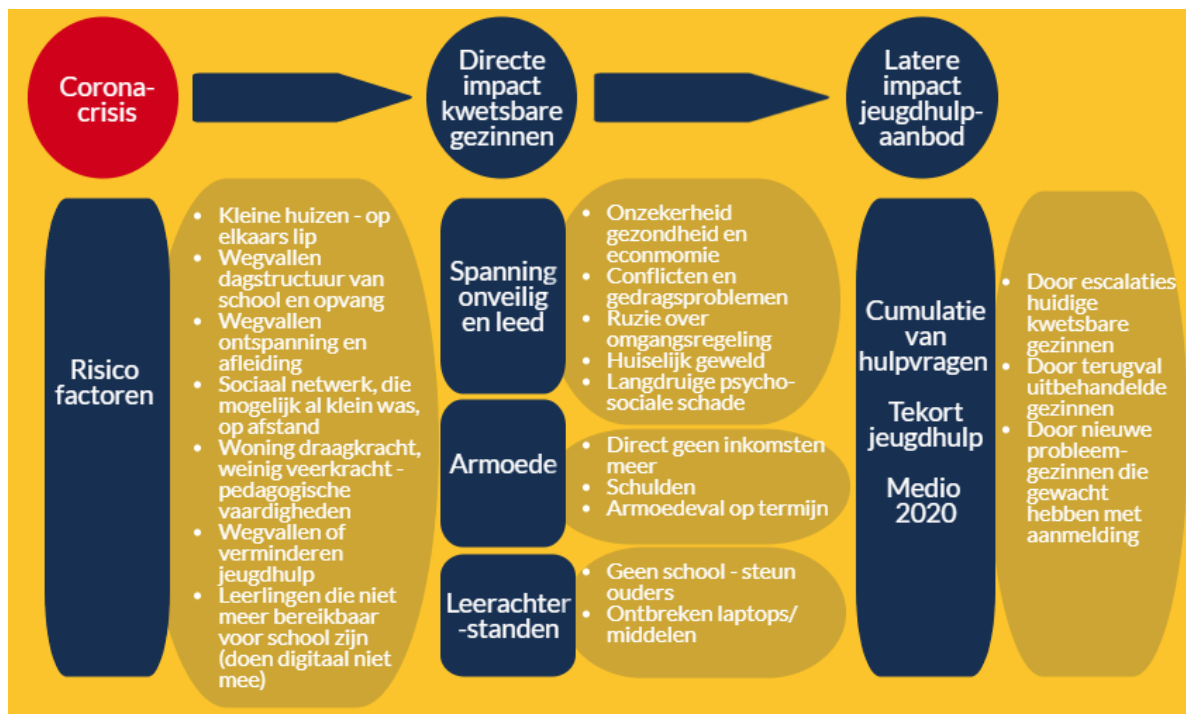
In 2019 hebben 424.000 kinderen enige vorm van jeugdhulp gehad, een stijging van 3,2 procent ten opzichte van 2018 [1]. De verwachting is dat mede door de coronacrisis er in 2020 voor het eerst sinds de decentralisatie minder jeugdhulp verleend zal worden dan het jaar daarvoor. Deze trendbreuk neemt niet weg dat de daadwerkelijke vraag naar jeugdhulp volgens onze inschattingen niet zal afnemen, enkel het aanbod is tijdelijk door de crisissituatie afgenomen. Sterker nog, als de maatregelen van de overheid geleidelijk aan afgezwakt zullen worden zal juist een ‘boeggolf’ van uitgestelde vraag naar jeugdhulp verwacht worden [2].

Daan Heineke, adviseur sociaal domein bij Langhenkel-Talenter, ging al in maart informeren bij diverse collega’s die als teamleider Sociaal team, beleidsmedewerker of jeugdprofessional nauw bij de jeugdhulp betrokken zijn. In dit artikel zijn die inzichten gebundeld om de impact van de coronacrisis voor de meest kwetsbare gezinnen te beschrijven. Het leed was groot, maar tegelijkertijd pikten we in maart ook al signalen op dat instellingen en gemeenten elkaar wisten te vinden, en juist gingen samenwerken op basis van breed gevoelde urgentie. Een tweede belronde in mei leerde ons dat de inventieve en doortastende initiatieven die door de coronamaatregelen in werking zijn gesteld hun vruchten hebben afgeworpen en zodoende het leed enigszins hebben weten te verzachten. Aanpakken en samenwerkingsvormen die voor de coronacrisis nog ondenkbaar waren kwamen tot stand. Daarom willen we in dit artikel ook vooral vooruit kijken, en willen we nagaan wat we van deze waardevolle inzichten kunnen leren. Welke lessen uit deze crisis nemen we mee om gemeenten voor te bereiden op de aankomende uitgestelde vraag, maar belangrijker nog hoe kunnen we de jeugdhulp na deze crisis echt vanuit de bedoeling voort gaan zetten?

Veel extra leed verwacht

De coronacrisis heeft mondiaal gezien van begin af aan veel impact gehad op het dagelijks leven. De strikte *lockdowns* die werden afgekondigd hebben in een aantal gevallen voor veel leed gezorgd in de persoonlijke sferen. Zo was er wereldwijd sprake van een forse toename in het aantal meldingen van huiselijk geweld [3], stond in Nederland de kindertelefoon roodgloeiend en werd ook de campagne ‘masker 19’ gestart om huiselijk geweld onder de aandacht te brengen [4].

Bij de meest kwetsbare gezinnen komen de gevolgen extra hard aan. Dit was niet alleen de verwachting, maar blijkt ook waarheid te zijn uit de informatie die verschillende collega’s eind maart hebben verschaft. Alle medewerkers met werk in de jeugdhulp (uitvoering, management en beleid), merkten de effecten van de coronacrisis. Onderstaand overzicht laat zien wat volgens hen de directe impact van de coronacrisis op kwetsbare gezinnen is.

Het grote risico is dat de kwetsbare gezinnen door het wegvallen van school, werk, ontspanning, sociale contacten én jeugdhulp geïsoleerd raken en op zichzelf zijn aangewezen. Dit is echter voor hen al een geweldig moeilijk opgave zonder coronacrisis. Er zijn diverse signalen dat er meer escalaties zijn in gezinnen, zo vertellen de betrokkenen. De huidige situatie is vergelijkbaar met de zomerperiode, waarbij ook de structuur van school, sport en speelkameraden wegvalt en er aanzienlijk meer meldingen huiselijk geweld en kindermishandeling bij Veilig Thuis binnen komen.

Gezinnen die net weer op eigen kracht verder konden na een ondersteuningstraject, kunnen nu weer terugvallen.

“Een jongen die net behandeld was voor een gameverslaving viel helemaal weer terug nu die aangewezen is op huis. Een perspectief biedende stage ging niet meer door.”

En zo kunnen alle in de jeugdhulp werkende professionals eigen voorbeelden noemen die laten zien dat de coronacrisis van invloed is op jongeren. Daar bovenop komen nog andere zorgen. Denk hierbij aan het aan elkaar knopen van de eindjes doordat inkomsten wegvallen en de leerachterstanden die optreden. Juist bij de kwetsbare gezinnen zijn thuis weinig mogelijkheden en stimulering om schoolwerk te doen. Scholen verliezen met veel kinderen het contact, dat al voor een aantal weken. Dit versterkt de kwetsbare positie van de kwetsbare gezinnen.

Het lijkt mee te vallen door veerkracht en aandacht

Eind mei wordt het duidelijk dat de omvang van het grote leed lijkt mee te vallen. Veel kwetsbare gezinnen blijken behoorlijk wat veerkracht getoond te hebben om zich staande te houden in een crisistijd. Een substantieel deel van de gezinnen blijkt acht weken lang toe te kunnen met weinig of geen jeugdhulp. Dat zet beleidsmakers en adviseurs natuurlijk wel aan het denken over de effectiviteit en efficiënte van de jeugdhulp voor de crisis. Ook blijven de gezinnen, ondanks de afstand, goed in beeld. Toch zijn er wel uitdagingen, zoals de last die ouders voelen om het thuiswerken te combineren met thuis kinderen helpen met schoolse zaken. Bovendien loopt in sommige gezinnen, doordat het toch wel lang duurt, de spanning op. Voor deze gezinnen is beeldbellen niet voldoende en vinden meer crisisgesprekken plaats. Een scheiding die in het begin al problematisch verliep, wordt met de tijd steeds complexer, juist voor hen is de scheiding uitstellen nog dramatischer.

Naast de veerkracht die kwetsbare gezinnen laten zien blijken factoren van de coronacrisis sommige gezinnen met opvoed- en opgroei-problematiek ook juist goed te doen. Zo kunnen gezinnen meer tijd met elkaar doorbrengen, waardoor er meer aandacht besteed wordt aan het gezin. Ook is er meer rust, minder prikkels, minder prestatiedruk en meer ontspanning. Factoren die de kwetsbare gezinnen op een positieve manier kunnen beïnvloeden, maar bij sommige kwetsbare gezinnen juist voor spanning zorgen. Zo kan het op elkaars lip zitten in huis en het lesgeven van de kinderen voor extra spanning zorgen binnen een gezin dat al voor de coronacrisis als risicovol in beeld was.

Maatregelen: crisismanagement

Vanaf het begin van de coronacrisis werden er zorgen geuit over de gevolgen voor de jeugdhulp. Al snel kwamen er heel veel initiatieven van de grond om de gevolgen te beperken. Gemeenten doen er alles aan om ondersteuning voor kwetsbare gezinnen juist nu door te laten gaan. Zij namen daarbij het voortouw in eendrachtige samenwerking met scholen, kinderopvang en jeugdhulpaanbieders. Daarbij lijken de volgende uitgangspunten leidend te zijn:

- Vooral de focus op maatwerk-ondersteuning in het dagelijkse bestaan van jongeren, met aandacht voor praktische zaken zoals het organiseren van de structuur van de dag, verlaging van stress, stimulering van veerkracht en zoeken naar hulpbronnen in de omgeving;
- Een goede bereikbaarheid (helaas voornamelijk telefonisch op afstand) en in contact blijven: ‘Houdt ze in beeld’;
- Goed signaleren in inschatten van de risico’s, zo mogelijk in overleg met andere bij het gezin betrokkenen. Veiligheid heeft de grootste prioriteit.

Hieronder volgt een inventarisatie van de maatregelen voor kwetsbare gezinnen die zoal genomen zijn:

Het selecteren van de meest kwetsbare gezinnen	Onder regie van de gemeente, samen met scholen, kinderopvang, wijkteams en jeugdhulpaanbieders (inclusief jeugdbescherming). Samen de risico's inventariseren.
Het benaderen en ondersteunen van de meest kwetsbare gezinnen	In gesprek komen en blijven met zoveel mogelijk gezinsleden (bellen of beeldbellen). Fysiek bezoek alleen als dat echt nodig is. Bieden van praktische ondersteuning (maatwerk), denk daarbij aan hulp om een dagstructuur op te stellen en onderling goede afspraken te maken als gezinsleden, onder andere ten aanzien van het leren thuis. Nagaan of er mogelijkheden in het netwerk zijn om af en toe langs te gaan om een oogje in het zeil te houden of een kind op te vangen. Inschatten van daadwerkelijke situatie en risico's. Bij onveilige situaties ingrijpen zoals altijd: inzet Veilig Thuis
Materiele ondersteuning	Stichtingen en gemeenten die computers regelen voor kinderen uit arme gezinnen, niet alleen om schoolwerk te doen, maar ook om in contact met anderen te blijven
Outreachinge aanpak bij niet-bereik	Gezinnen en/of jongeren die telefonisch niet te bereiken zijn alsnog bereiken, bijvoorbeeld via huisbezoek van jeugdprofessionals of leerplichtambtenaren.
Het bieden van noodopvang	In samenwerking met scholen, kinderopvang en jeugdhulpaanbieders. Zowel noodopvang voor kwetsbare kinderen op scholen en kinderopvang als ook specifiek bij enkele jeugdhulpaanbieders.
Inzet vrijwilligersinitiatieven	Veel gemeenten maken er werk van om aanbod van inwoners om iets te doen voor getroffen mede-inwoners via initiatieven in contact te brengen met kwetsbare inwoners. Daar kunnen ook jeugdprofessionals van gebruik maken. Ook zijn er landelijke initiatieven om hulpvragers en hulpbieders in de eigen omgeving met elkaar in contact te brengen (bijv. NLvoorelkaar.nl).
Informatie over hulpmogelijkheden	Diverse gemeenten, brancheorganisaties en kennisinstituten laten op websites en facebookpagina's weten waar er hulp te krijgen is, zowel binnen de gemeente (bijvoorbeeld wijkteams) als via telefonische hulplijnen.
Inzet van hulplijnen	Er zijn voor kinderen en gezinnen enkele telefonische hulplijnen beschikbaar zoals de Kindertelefoon, het Corona-loket, Sensor, Rode Kruis, Mind-Korrelatie.

Verrassende samenwerkingsvormen

Eind mei blijkt het werken op 1,5 meter veel beter te gaan dan in eerste instantie werd verwacht. Het zwaarste leed is vooral voorkomen door het oplossingsvermogen van zorgaanbieders. De gemeenten hebben de zorgaanbieders de ruimte en het vertrouwen gegeven om adequaat en snel te handelen. De geïnterviewden geven aan dat de zorginstellingen en professionals echt hun verantwoordelijkheid hebben genomen om per geval te kijken welke zorg nodig is. In de meest urgente casuïstiek zijn de hulpverleners met bescherming toch zo veel mogelijk aan huis geweest, in andere gevallen is er veel meer gewerkt met beeldbellen en hulp op afstand, ook de hybride vorm kwam voor waarin per gezin geïnterviewd werd welke problematiek de hoogste nood verdient terwijl minder urgente ondersteuningsvormen tijdelijk onthoud worden gezet. Op die manier is daadwerkelijk gedestilleerd wat er per kind nodig is met als voornaamste doel het normaliseren van gedrag.

De jeugdzorg lijkt alle zeilen te hebben bijgezet om zich aan te passen en vooral de meest kwetsbare gezinnen te ondersteunen. De coronacrisis zorgt ervoor dat de effectiviteit en efficiëntie van de jeugdhulp per casus wordt geëvalueerd. Daadwerkelijk maatwerk kunnen leveren door te denken vanuit de urgentie van het kind en gezin. Creativiteit is daarin het sleutelwoord, want het is niet de sterkste zorgaanbieder die overleeft, maar degene die zich het beste aanpast aan de gewijzigde omstandigheden. Daarin worden innovatieve manieren van hulp verlenen bedacht, zoals naast het beeldbellen ook het maken van wandelingen.

Ook op het gebied van samenwerkingsvormen zijn er stappen gemaakt. In razend tempo zijn bestaande samenwerkingsvormen effectiever gaan handelen, en zijn samenwerkingsvormen ontstaan die voor de crisis nog ondenkbaar waren. Door het land heen zien we bijvoorbeeld dat er binnen no time crisis- en meldpunten zijn opgezet die slagvaardig te werk gaan, zijn boa's en leerplichtambtenaren veel effectiever met elkaar gaan samenwerken, onderhoudt de politie nauwere banden met de jongerenwerkers zodat de inzichten van de 'ogen en oren van de wijk' sneller ten harte worden genomen. Tevens blijken er geldpotjes open te kunnen worden getrokken om de aller kwetsbaarste te voorzien van bijvoorbeeld een laptop, om zo toch volwaardig deel te kunnen nemen aan de digitale lessen.

Deze samenwerkingsvormen lijken bovendien beter in te kunnen spelen op de eigen kracht van het gezin. Sommigen gezinnen blijken daardoor meer in hun mars te hebben dan aanvankelijk werd gedacht, ook al omdat er opeens meer rust is, ze even niet overvraagd worden door allerlei professionals, er zo meer aandacht is voor elkaar. Daarnaast blijken er ook heel veel behulpzame mensen in de directe omgeving te zijn die een handje toesteken. De sociale basis (met name scholen, kinderopvang en vrijwilligerswerk) lijkt gedurende deze crisis beter aangewakkerd te worden, daardoor wordt het verschil daadwerkelijk gemaakt door de kracht van de samenleving. De vraag is waarom dat in de tijd voor de coronacrisis veel moeilijker was om voor elkaar te krijgen.

Opmaat naar de 'boeggolf'

Echter zorgt de *anderhalve-meter-samenleving* ervoor dat de zorgorganisaties zeker nog niet volledig kunnen draaien. Het is aannemelijk dat alle maatregelen samen en ook de verruiming van de contactmogelijkheden nog onvoldoende zijn voor de kwetsbare gezinnen en dat er medio 2020 een grote 'boeggolf' van opvoed- en opgroeiproblematiek ontstaat:

- Bij de huidige gezinnen in de jeugdhulp verergert de problematiek;
- Voormalige gezinnen die jeugdhulp hebben gehad, raken uit evenwicht en vallen terug;
- Gezinnen die voor het eerst kampen met ernstige problematiek na vele weken van coronamaatregelen en die hulp gaan vragen als de maatregelen opgeheven zijn.

Voor deze grote toename van hulpvragen is de sector niet toegerust. Er zijn nu al lange wachttijden van vele maanden. Er zullen drastische keuzes gemaakt moeten worden door gemeenten en jeugdhulpaanbieders:

- Welke gezinnen kunnen we wel hulp bieden en welke niet?
- Zijn we in staat om de jeugdhulpcapaciteit uit te breiden en zo ja welk type aanbod snijdt dan hout?

Na de coronacrisis: lessen voor de jeugdhulp

De inzichten die zijn opgedaan gedurende coronacrisis kunnen zeker van waarde zijn om nog eens goed naar het jeugdhulp systeem te kijken. Hoe zouden we dan enerzijds die lessen kunnen inpassen om op de korte termijn die 'boeggolf' te verwerken en op de lange termijn de jeugdhulp in de richting te duwen zoals deze 'bedoeld' was: *het versterken van de eigen kracht van de jeugdigen en van het zorgend en probleemoplossend vermogen van zijn gezin en de sociale omgeving.*

Dat kan op drie manieren:

1. Op preventieniveau gericht investeren in de sociale basis van kind en gezin. Zeker in het begin van de crisis werd nog eens goed duidelijk hoe waardevol een samenleving is waar iedereen oog heeft voor elkaar, en hoeveel werk er dan uit handen genomen kan worden van de professionals. Op beleidsmatig niveau is het zinvol om na te gaan welke factoren die uitgestoken hand van de samenleving verklaarden, zodat men hier in de nabije toekomst doelmatig in kan investeren.

2. Op casusniveau (toegang) nog eens kritisch kijken hoe je het beste kunt onderzoeken wat de optimale ondersteuning is, met nog grotere nadruk op empowerment, de hele context van het gezin en steunsystemen (denk aan Buurtgezinnen). En bovendien waarbij eHealth een veel grotere impact kan krijgen als het gericht wordt toegepast, wanneer het bijvoorbeeld als aanvulling ingezet kan worden op de reguliere ambulante hulp. Juist nu worden daarmee waardevolle inzichten en ervaringen opgedaan waar lessen uit getrokken kunnen worden.
3. Op systeemniveau (inkoop) nog eens kritisch kijken of we de 'vrije markt' met alle stroperige en dure aanbestedingen in stand willen houden en niet veel beter kunnen werken met vaste samenwerkingspartners waarbij je werkt op basis van echte urgentie en vertrouwen. Hierin ligt ook een rol voor gemeenten om zorgaanbieders meer vanuit een faciliterende rol te benaderen, in plaats van een monitorende rol. Juist nu blijken er snel, doortastend en in nauwe samenwerking goede noodverbanden tot stand gebracht te kunnen worden. Waarom zouden we die goede werkwijze niet kunnen vasthouden als de crisis voorbij is?

Heb je vragen hoe deze voorgestelde ideeën en suggesties ingepast zouden kunnen worden in concreet beleid? Ben je benieuwd naar andere doortastende manieren van samenwerkingsvormen binnen de jeugdhulp, of heb je overige vragen over het bovenstaande artikel: *leed en lessen van de Jeugdhulp?* Je kunt terecht bij de adviseurs van Langhenkel-Talenter. We denken en werken graag met u mee.

Auteurs

Daan Heineke

Senior Adviseur sociaal domein

E: dheineke@langhenkel-talenter.nl

M: +31 (0)6 463 067 60

Farah Ysebaert

Trainee advies sociaal domein

E: fysebaert@langhenkel-talenter.nl

T: + 31 (0)6 826 94 268

Xander van der Klaauw

Trainee advies sociaal domein

E: xvdklaauw@langhenkel-talenter.nl

T: +31 (0) 6 13 63 03 81

Bronnenlijst

[1] <https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/nieuws/opnieuw-stijging-gebruik-jeugdhulp.13088044.lynkx>

[2] https://vng.nl/sites/default/files/2020-05/vng-coronamonitor_.pdf

[3] <https://nos.nl/collectie/13841/artikel/2329645-wereldwijde-toename-huiselijk-geweld-door-coronavirus>

[4] <https://www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl/>